

ODGOJ DJETETA KROZ PRIZMU INDIVIDUALNE PSIHOLOGIJE

AIDA SEFEROVIĆ¹

SAŽETAK

Rad predstavlja analizu odgoja djeteta kroz prizmu individualne psihologije, s posebnim osvrtom na kompleks manje vrijednosti koji utječe na razvoj ličnosti. Rad ističe važnost individualnih odgojnih mjera, značaj odgojitelja u izgradnji samopouzdanja i samospoznaje kod djece kao osnovnih preduvjeta zdravog razvoja, te kategorije djece koja su posebno osjetljiva i čiji položaj može uzrokovati manjak samopouzdanja, a samim tim i nastanak kompleksa manje vrijednosti.

Ključne riječi: odgoj, individualna psihologija, kompleks manje vrijednosti, odgojitelj, dijete

UVOD

Odgoj djeteta je jedan od najplemenitijih i odgovornijih zadataka koji zahtijeva neprestana zalaganja i saznanja. Prema Alfredu Adleru, začetniku individualne psihologije, odgojne mjere postoje za svako dijete, zato nijedan roditelj ne bi trebao biti obeshrabren ukoliko odmah ne naiđe na željeni i očekivani rezultat. Svi ljudi se međusobno razlikuju, a psihički život čovjeka je kompleksan, te se ne treba iznenaditi da se svakom djetetu ne može pristupiti na isti način niti primjenom identične odgojne mjere.

Samospoznaja i samoostvarenje su osnovne komponente i ciljevi uspješnog odgoja. Psihološko vođenje je ključno, a ono ima veoma jak značaj u dječjem dobu. Ono što najviše otežava odgojni proces je neznanje i nedostatak samospoznaje kod odgojitelja. Odrasli veoma često nisu svjesni vlastitih sposobnosti i stanja što je ključno da bi se spoznala i dječja psiha.

Čovjek je psihološki predodređen samorazvoju od trenutka rođenja; on gradi svoju ličnost i stječe saznanja te se vrlo često pokušava ostvariti kroz već zamišljenu sliku o vlastitom položaju i vrijednosti, a ta zamišljena slika su veličina, savršenstvo i nadmoćnost. Ljudi ne misle objektivno, već u skladu s ciljevima koje zacrtaju i mišljenjima koje formiraju. Ako nešto promakne u ranom djetinjstvu ili se pogrešno protumači, to će bitno utjecati na daljnji tijek čovjekovog života i razvoja.

Odgojitelji ne bi smjeli pretpostaviti da je djetetov karakter određen isključivo njegovom genetikom te da se odgojem ne može mnogo toga učiniti. Razvoj djeteta uvjetovan je mnogim okolnostima i utjecajima koje prima iz sredine u kojoj živi i u kojoj se obrazuje. Ukratko, moglo bi se reći da su iskustva sa svijetom koja dijete stekne u djetinjstvu ustvari odlučujuća za njegov daljnji razvoj, a da odgojitelji stoga moraju odigrati u potpunosti svoje uloge kako bi pomogli djetetu da stekne zdravu percepciju o sebi i svijetu koji ga okružuje i na taj način izbjegne "plodno tlo" za stvaranje kompleksa manje vrijednosti koji je uzročnik svih kasnijih grešaka u ponašanju.

1. KOMPLEKS MANJE VRIJEDNOSTI

---

¹ Aida Seferović, mag. metodike nastave, Sveučilište/Univerzitet "Hercegovina", Fakultet za menadžment resursa-CKM Mostar, aseferovic@ckm-edu.com.

U psihološkom životu svakog čovjeka, od njegovog najranijeg životnog doba, paralelno se razvijaju osim težnje za nadmoćnošću i osjećaj manje vrijednosti. Kompleks manje vrijednosti se u pravilu formira onda kad je mehanizam uspješne težnje sputan ili kad naraste do nepodnošljivih razmjera kao psihička reakcija na manju vrijednost organa. Često se misli da je kompleks manje vrijednosti urođen. Međutim, ovome svakako u prilog ne ide činjenica da u najvećem broju slučajeva dijete koje pokazuje znakove straha, bojažljivosti u odnosima u društvu, potječe od roditelja koji i sami pokazuju takvo ponašanje, a djeca suprotnog ponašanja potječu od samosvjesnih, hrabrih i samopouzdanih roditelja. Osjećaj slabosti, neprilagođenosti djeteta se pogoršava što ono u takvom stanju traži oslonac od osobe iz najbliže okoline, a to u konačnici proizvodi još jači osjećaj manje vrijednosti. Međutim, nisu rijetki ni slučajevi kada dijete taj nedostatak samopouzdanja preobrati u vlastitu korist i prednost. Tada se govori o pozitivnoj kompenzaciji osjećaja manje vrijednosti. (2;55-66)

1. 1. OSJEĆAJ MANJE VRIJEDNOSTI

Biti čovek znači osećati se manje vrednim (1;30). Adler je svoju teoriju utemeljio na sljedećem: *Osjećanje manje vrijednosti je najvažnija činjenica ljudskog duševnog života*. Prema njemu, kako navodi dr. Vladeta Jerotić u predgovoru Adlerovoj *Individualnoj psihologiji*, čovjek je najnemoćnije biće prirode, a povijest čovječanstva ustvari predstavlja ljudske napore da postane gospodar svoje nedovoljnosti. (1;25-30)

Vjerojatno je i sami početak Adlerovog života i uvjeti u kojima je rastao bio presudan za odabir njegove profesije i idejnog određenja unutar te profesije. Adler je i sam pripadao skupini djece koja su osjetila "nedovoljnost". Bio je boležljivo i nerazvijeno dijete koje nije moglo fizički pratiti svoje vršnjake. Ljubav i podrška roditelja su ipak bili presudni da Adler nadvlada poteškoće i nađe kompenzaciju za nedostatak samopouzdanja na pozitivnoj strani života.

Osjećaj manje vrijednosti je svojstven svakom djetetu, pokreće mu maštu, i zbog njega ulaže napore kako bi poboljšao vlastiti položaj. To duboko usađeno psihičko stanje prevazilazi iznalazeći povoljnije situacije za njegovo ublažavanje, nalazeći rješenja u kompenzaciji. Uslijed spomenute potrebe za kompenzacijom, otvaraju se i "vrata za pravljenje grešaka". Osjećaj manje vrijednosti može poticati objektivno usavršavanje, ili psihičko prilagođavanje, a time i povećavanje jaza između individualne i objektivne realnosti. Kompenzacije su psihički nužne u pokušaju da se prebrodi osjećaj manje vrijednosti, međutim, to ne znači da su i dovoljne.

Prema Adleru, postoje tri skupine djece, a klasificiraju se upravo po načinima kompenzacije proistekle iz osjećaja manje vrijednosti. Djeca rođena sa slabošću organa ili s oštećenjem funkcije organa, potom djeca s kojom se postupa previše strogo i kojima je uskraćena blagonaklonost, te djeca koja su previše mažena. Uz pomoć ovih skupina, mogao bi se usporedbom pratiti i ispitivati razvoj tzv. normalne djece.

1. 2. UZROCI I POKAZATELJI MANJKA SAMOPOUZDANJA KOD DJECE

Tijelo, odnosno grimase i maniri, najčešće otkrivaju psihičko stanje djeteta, te bi na njih svaki odgojitelj morao obratiti pozornost kako bi ovakva stanja kod djeteta na vrijeme uočio te spriječio prerastanje manjka samopouzdanja u kompleks manje vrijednosti.

Oko je ljudski organ koji možda najviše govori o čovjekovom zdravlju. Način na koje dijete gleda otkriva stvari koje se odvijaju u njegovoj duši, te vrlo često otkriva njegova prva iskustva sa svijetom, što može biti i pokazatelj formiranja osjećaja manje vrijednosti. Npr. neka djeca ne mogu gledati odraslima u lice, podložna su nepovjerenju i podozrenju. Neka djeca neprestano gledaju ustranu, dok druga drže razdaljinu. Ovi znakovi nepovjerenja prema drugom mogu rezultirati iz činjenice da su imala loša iskustva. "Osoba kojoj dete spremno prilazi mnogo je važnija od osobe za koju ono izjavljuje da je najviše voli" (Adler, 1989:62).

Hod i držanje su također pokazatelji djetetovog doživljaja sebe, svjesnosti o sebi i pokazatelji njegovog odnosa prema drugom čovjeku i društvu. Djeca koja uspravno hodaju, govore jasnim i sigurnim glasom, drže uzdignutu glavu pokazuju hrabrost i samopouzdanje, dok ona koja se ponašaju suprotno pokazuju znakove osjećaja manje vrijednosti. Međutim, bez obzira o kakvom se djetetu radi, koliko god samosvjesnosti, hrabrosti u ponašanju ispoljavali u društvu, ne postoji dijete koje se ne bi dalo uplašiti. Uzroci nastanka osjećaja manje vrijednosti kod djeteta u najranijem dobu su uglavnom utemeljeni na činjenici da je djetetova fizička snaga i veličina neusporediva onoj koju primjećuje kod odraslih. U pokušaju da prevaziđe "stanje nemoći" dijete odlazi u suprotnost, ponaša se sebično, smišlja načine kako da ne bude mali. Ukoliko je njegova potištenost veća, utoliko su veći i naponi da postane nešto više nego jest.

Mnoga se djeca rađaju s rahitisom ili se u jednoj njihovoj dobi pojavi, a tragovi te bolesti čak i nakon liječenja mogu ostati vidljivi: nezgrapnost, krive noge, povijena kičma, slabost zglobova, općenito loše tjelesno držanje, pretjerana nježnost, bronhijalni katar, deformacija glave...Sve ovo naravno u nježnoj dječjoj psihi formira osjećaj poraženosti iz čega kasnije nastaje i sklonost ka pesimizmu. Takva djeca se nerijetko ponašaju na dva potpuno suprotna načina: ili se pretjerano trude da dostignu kapacitet svojih vršnjaka ili se povlače i potpuno gube povjerenje u sebe.

Odrasli su skloni predrasudama da je u "zdravom tijelu zdrav duh" što se u velikom broju slučajeva ne bi moglo prihvatiti kao apsolutna istina. Fizički savršeno zdravo dijete može imati veliku duševnu patnju ukoliko je na osnovu teških okolnosti kroz koje je prošlo, došlo do pogrešnih zaključaka o sebi. Ugrožena djeca postaju pretjerano osjetljiva na prepreke i poteškoće pa svaki naredni promašaj u njihovom rješavanju još više izoštrava i potvrđuje već formiran osjećaj vlastite slabosti i bespomoćnosti. To stanje može negativno utjecati na djetetov osjećaj vlastitih sposobnosti čak i ako je samo privremeno, odnosno ukoliko se pojavljuje i traje kroz jednu fazu njegovog života.

Bolesti i deformiteti nisu jedini uzroci djetetovih opterećenja koji mu stvaraju osjećaj nemoći, nego i niz drugih okolnosti na koje dijete ne može utjecati, vrlo često i sami odgojitelji koji nemarno i neznačajki prilaze djetetu. Odrasli često griješe kad koriste neprimjeren jezik pred djetetom. Neprimjeren jezik je svakako jedno od djetetovih najtraumatičnijih iskustava ako se izuzme upotreba fizičke sile i prijetnji. Govoriti djetetu da je glupo, da je lijeno, svakako ne doprinosi zdravom razvoju njegove ličnosti. U kategoriju neprimjernog jezika spada svakako i ono što dijete čuje, a da direktno njemu nije upućeno. Ovo se odnosi na razgovor odraslih o temama koje dijete ne poznaje i ne može da razumije u danom periodu odrastanja. Roditelji moraju biti oprezni o kakvim stvarima govore pred svojom djecom, jer ono što dijete ne poznaje to ga neminovno plaši, a strah je najčešće podloga za razvoj manjka samopouzdanja i nepovjerenja prema drugima. Dijete također ne bi smjelo vidjeti prizore smrti niti svjedočiti teškim bolestima, niti se smije opterećivati obavezama koje su neprimjerene njegovim shvaćanjima i dobi.

Materijalni uvjeti u kojem dijete odrasta često ostavljaju trag na djetetov stav prema budućnosti i životu. Loša ekonomska situacija može dodatno opteretiti dijete, a čitava atmosfera koja iz toga proizlazi može biti presudna da dijete postane apatično. Odrastanje u siromaštvu s posljedicama koje ono nosi, frustracije roditelja, svade, neuhranjenost djeteta, prerano odrastanje, nemogućnost obavljanja svih onih aktivnosti koje obavljaju njegovi vršnjaci i izostanak pogodnosti i privilegija koje imaju ako su dobro situirani, svakako utječe na djetetov doživljaj sebe i vlastitog položaja u vanjskom svijetu. S druge strane, djeci koja žive u dobro situiranim obiteljima nije lako prihvatiti odsustvo udobnosti na koju su naviknuti ako jednom sredstva obitelji počnu propadati ili ako jednom budu izmješteni u druge okolnosti koje iziskuju prilagođavanje i prihvaćanje promjena.

2. POZICIJA DJETETA U OBITELJI

Razvoj djeteta ovisi od atmosfere u kojoj odrasta i utjecaja koje prima od okoline već od najranijeg doba. Uloga svih članova obitelji mora biti jasno podijeljena. Jedan roditelj ne bi trebao obavljati funkcije drugog, jer su one različite, a podjednako važne.

Otac ne bi trebao biti zasjenjen majkom ili maćehom koja tada preuzimajući duple uloge počinje dominirati, jer je opće poznato kako dominacija ima izuzetno negativan utjecaj na razvoj ličnosti, naročito kada se radi o odnosu majke i sina, što u konačnici rezultira pojavom tzv. maminog sina, ali i muškarca koji možda uopće neće prihvaćati suprotan spol i koji će razviti strah ili mržnju prema njemu, stvarajući ga po slici i prilici vlastite dominantne majke.

Odnos djeteta s majkom s kojom ima prvu, najjaču i najdugotrajniju vezu je prema Adleru u odgojnom procesu najvažniji. Majka treba pratiti ponašanje djeteta, usmjeravati ga i poticati njegovu inteligenciju iniciranjem razgovora, igre, davanjem djetetu zadataka na osnovu kojih može ocijeniti raspon njegove inteligencije i zainteresiranosti za vanjski svijet, njegovo viđenje svijeta kao i njegovu prvu spoznaju o sebi.

Uloga oca u uzajamnom nadopunjavanju s majkom, uloga očeve figure i međusoban odnos roditelja, dakle, njihov odnos jednog prema drugom, a ne samo prema djetetu, odredit će uvelike i djetetovu prvu percepciju o odnosima u obitelji, pa i njegov stav prema seksualnosti.

Utjecaj djedova i baka nije u procesu odgoja djeteta zanemaren, samim tim što veliki broj mladih roditelja prepušta odgoj djece svojim roditeljima. Stari ljudi i sami vrlo često baš kao djeca osjećaju slabost i nemoć pa pokušavajući prevazići taj osjećaj nalaze kompenzaciju ili u pretjeranom autoritetu ili prevelikoj brizi koja u oba slučaja predstavlja vrlo loše odgojene metode za mlado biće, kada se kao rezultat pojavljuju primjeri razmažene, povučene ili agresivne djece.

Najbolji način da se dijete nauči nekim stvarima je pustiti ga da uči na vlastitim iskustvima pretpostavljajući da odgojitelji znaju do koje granice djetetova iskustva smiju ići. Učenjem na iskustvu dijete će razvijati logiku i osjećaj za logično. Misaone matematičke operacije doprinose stabilizaciji kaotičnih utisaka koje dijete prima spolja, crtanje i slikanje daje trajnost prolaznim optičkim utjecajima, a tjelesna vježba potiče tjelesnu sigurnost i sigurno ovladavanje tijelom. To je sigurno bio i razlog što je najveći broj odgojitelja posvećen tjelesnoj vježbi kao sastavnim, elementarnim dijelom odgojiteljstva.

Prema Adleru, djeca kao što su: jedinci, usvojena djeca i pastorčad, djeca iz nesretnih brakova kao i izvanbračna djeca pripadaju skupini koja je izloženija riziku nastanka kompleksa manje vrijednosti, te zahtijevaju od odgojitelja dosta nadzora i razumijevanja.

Biti jedini u nečemu je stanje koje dijete neminovno osjeti. Pod ovim Adler misli na: jedino dijete (jedinca), najmlađe dijete, sina jedinca ili jedinca među djevojčicama, kao i jedinu djevojčicu među dječacima. Odnos starije djece prema mlađoj uvelike može pozitivno ili negativno utjecati na njihov razvoj naročito ako se radi o velikoj razlici u godinama.

Usvojena djeca ili pastorčad mogu uzrokovati velike probleme. Djeca koja pripadaju ovoj skupini očekuju da se prema njima dobro odnosi, a razloge za grubost i strogost nalaze u svom posebnom položaju u obitelji. Kad dijete izgubi majku postaje ranjivo i može tu ljubav prebaciti na oca i za njega se pretjerano vezati, a problem nastupi kada otac odluči zasnovati novi brak i kad dijete ne želi zbližavanje s maćehom i razvije osjećaj odbačenosti. Interesantno je i to da neka djeca na vlastite roditelje gledaju kao na očuha i maćehu, dakle da na roditelje gledaju s najvećom kritikom i optužbom, budući da su očuh i maćeha na lošem glasu i da o njima djece saznaju već u najranijem dobu, preko svoga omiljenog štiva kao što su bajke. Naravno, ne smije se zanemariti pozitivna strana bajke na dječji razvoj i njihova neophodnost postojanja u dječjem dobu, ali bi svakako bilo dobro kada bi se određene pojave, uloge i likovi djeci i dodatno objasnile u svim mogućim pojavnim oblicima i situacijama, a ne uvijek jednostrano. Emocije i stavovi koje pokazuju junaci u bajkama mogu se vrlo doslovno interpretirati kao recimo da muškarac obavezno mora biti neustrašiv, ne smije plakati, te da je fizička ljepota i snaga tijela prvenstveno vezana za sve ono što je poželjno i pozitivno.

Izvanbračna djeca često su u najnepovoljnijem položaju. Ona već na samom početku života osjećaju da su drugačija samim tim što za razliku od druge djece rastu samo uz jednog roditelja, a situacija je

utoliko gora ukoliko drugog ne poznaju i ukoliko taj drugi roditelj nikada u njihovom odgoju ne sudjeluje. Takvu djecu je nemoguće poštediti patnje. Kao rezultat preosjetljivosti vjerojatno će se uplitati u svađe, zapodijevati ih, neprijateljski se odnositi prema sredini. Zato nije rijedak slučaj da se ovakva djeca okrenu i kriminalu, a njihove asocijalne tendencije kao kod siročadi ne mogu se pripisati urođenoj ili naslijeđenoj sklonosti.(2;79-110)

2. POLAZAK U ŠKOLU

Prema tumačenju individualne psihologije, polazak u školu za dijete je test koji može bez poteškoća položiti ako je prethodno dobro pripremljeno. Škola je sredina u kojoj će dijete pokazati navike i saznanja koja je do tog momenta stekao i način na koji ih je stekao. Pretpostavka je da će se djeca u novoj sredini, dakle sredini koja nije njihov dom i s ljudima koji nisu njihova obitelj, bolje snaći ukoliko dolaze iz zdrave sredine i ukoliko su ih roditelji već na pravilan način upućivali na vanjski svijet. Ovo se prvenstveno odnosi na pravilnu percepciju realnosti, radne navike i odgovornosti, samopouzdanje i povjerenje prema drugom i prihvaćanje drugačijeg. Za očekivati je također da će se odgojno zapuštena djeca kao i ona koja su razmažena te stoga previše vezana za obitelj, teže snalaziti u novom okruženju. Bez obzira o kakvoj se skupini djece radi i mogućim odstupanjima i izuzecima od očekivanog, jedno je ipak sigurno da sva djeca polaskom u školu ulaze u jednu novu fazu intelektualnog razvoja, da ulaze u nepoznato i da s toga i osjećaju manju ili veću količinu stresa.(2;110-124)

Kada krene u školu, pred djetetom su stavljeni zadaci i izazovi poput: rada, suradnje sa nastavnikom i učenicima, interesa za nastavne predmete. Roditelji i nastavnici bi mogli u tom prvom periodu jasno zaključiti kako se dijete snalazi promatrajući njegov stav, držanje i pogled, način na koji sluša i zapaža i da li je prijateljski raspoložen prema učitelju ili se drži na odstojanju. I nastavnik i roditelj trebaju zauzeti pravilan stav prema djetetu u skladu kako se ono ponaša. Prijetnje i kritike obeshrabruju dijete i mogu proizvesti neželjen efekt, dakle mogu djelovati protuproduktivno. Karakteristično je i da razmažena djeca kada ih pridobije nastavnik mogu biti dobri učenici. Do zastoja međutim može doći već kod prve prepreke kada naiđe na predmet koji mu ne ide ili kad je primoran da promijeni školu. Ono vjerojatno neće moći napredovati jer je naviknuto da mu se olakšava.

Ocjene u školi jesu jedan, ali ne isključivo jedini pokazatelj djetetovog psihičkog stanja i inteligencije. Realna slika o stanju djeteta se dobiva na osnovu stanja njegove "duše" a ne na količini zapisanih činjenica. Kažnjavanje djece zbog loše ocjene ili propusta u školi je jedna od najvećih odgojnih grešaka. Dijete koje neprestano dobiva loše ocjene razvija negativan osjećaj prema školi i nastavniku i pati. Nakon škole, po povratku kući nailazi na razljućene roditelje pune prijekora. Nerijetko se dešava i da dobiva batine kada ne ispuni roditeljska očekivanja.

Testovi inteligencije ne moraju biti pouzdani, jer je poznato kako se veliki broj djece vrlo dobro može snaći u životu, a da ne pokazuje prethodno dobar uspjeh u školi, i obrnuto. Cilj svakog dobrog odgojitelja je da djetetu nikada ne prilazi površno, niti da ga ocjenjuje na osnovu jedne osobine ili jednog događaja. Nastavnik mora biti posvećen djeci na način da ih tretira kao ličnosti, da dobro poznaje okolnosti u kojima živi i da prema tome prilagodi odgojne metode.

Nastavno gradivo bi trebalo biti zanimljivo i blisko praksi. Postoje napredne škole u kojim nastavnici predaju na način da uspijevaju uvezivati pojedine predmete. Kombiniraju nastavu, odlaze s djecom u prirodu i direktno povezuju teoriju i praksu. Na taj način pobuđuju interes djece i za predmete koji su im dosadni i na koje se teško mogu koncentrirati.

Razred bi trebao predstavljati jedinstvo u kojem svako dijete osjeća pripadnost, a to jedinstvo bi neprestano morao nadzirati učitelj. Učitelj se mora potruditi i nadzirati rivalstvo među učenicima te njihove osobne ambicije držati unutar primjerenih granica. Natjecateljski duh koji je prisutan može biti poticaj na učenje, ali može, ukoliko dijete želi obavezno nadvisiti svog konkurenta, a u tome ne uspijeva, proizvesti razočarenje i potrebu za samozavaravanjem. Zato nastavnik mora usmjeravati energiju s težnje za konkurencijom na energiju težnje za kooperacijom.

3. ADOLESCENCIJA

Individualna psihologija smatra da je adolescencija kao i djetetov polazak u školu nova faza u njegovom razvoju, novi test koji može proći bez problema ili na njemu pasti, sve u ovisnosti od prethodne pripreme. Period adolescencije otkriva baš kao i prvi susret djeteta sa školom, sva znanja koja je to tog momenta stekao i sve propuste koji su odrasli napravili u njegovom odgoju. U periodu adolescencije izbijaju i karakterne crte ličnosti koje su formirane u prošlosti i u toj fazi ubrzanog razvoja mladi se ljudi mogu ponašati na različite načine. Navike koje su stekli u prošlosti mogle bi pozitivno ili negativno utjecati na njihov daljnji razvoj.

Na prelasku iz osnovne u srednju školu djeca obično pokazuju svoja stremljenja, stavove, afinitete i počinju se otvorenije i samostalnije određivati prema vanjskom svijetu. U tom periodu mogu jednostavno nadograđivati i potvrđivati već naučeno iz djetinjstva, bez obzira radi li se o dobrim ili lošim odgojnim metoda koje su prošli, ali vrlo često mogu i iznenaditi ponašajući se upravo suprotno od svojih prijašnjih ponašanja.

Recimo dijete koje je imalo malo slobode i koje je odrastalo pod pretjeranim nadzorom roditelja, može otkazati poslušnost kada doživi iskustvo relativne slobode, družeći se s vršnjacima koji imaju druge navike. Ovo može biti naročito opasno kada dijete čije su spoznaje o vanjskom svijetu veoma ograničene, uslijed određenih okolnosti upadne u društvo iskusnijih vršnjaka koji uz to streme i lošim navikama.

Kod nekih se adolescenata ponašanje ogleda u pretjeranom povlačenju u vlastiti svijet, dok kod drugih osjećanje za zajednicu može biti prejako izraženo, pa tako nije rijetkost da se baš u tom periodu ljudskog razvoja znaju susresti mladi ljudi koji su spremni položiti žrtvu za druge. Pretjerano davanje je negativno, jer u pravilu čovjek može davati samo onda kada nešto i posjeduje.

U periodu adolescencije postaje očigledno kakvom životnom stilu mladi čovjek stremi. Otkrivaju se njegovi afiniteti prema ljudima, znanosti, umjetnosti, sportu, životu općenito i svim njegovim dešavanjima kao i ljudskim aktivnostima. U tom periodu većina mladih ljudi već stremi nekom pozivu i stječe prve radne navike i neovisnost, a i zadivljujuće rezultate u tom procesu, što potvrđuje da je njihov odgoj do tog momenta bio sasvim ispravan. Međutim, postoje i oni koji ne žele ispunjavati obaveze, ne pokazuju zainteresiranost za rad niti bilo kakvu odgovornost.

Roditelji često imaju dojam da se njihovo dijete u novom periodu života iznenada promijenilo. Često dolaze i u otvoren sukob sa svojim djetetom pa čak i u fizički obračun, što je pogrešno, i kontraproduktivno, budući da svaki roditelj prvo treba ispitati što se dogodilo prije tog momenta, kada obično saznaje da je karakter njegovog djeteta ostao isti, samo da njegovo dijete sada ima više moći, a i mogućnosti za akciju.

Nikada ne treba zaboraviti činjenicu da je dijete u vrijeme adolescencije obuzeto osjećajem da je izloženo testu te da mora dokazati da više nije dijete. Ovakvo razmišljanje zna biti i opasno, jer kad se neprestano nešto želi dokazati može se u toj nakani i pretjerati ili prebaciti cilj što se često i dešava. Roditelji jasno moraju pokazati djetetu da ih ono ne mora neprekidno ubjeđivati da nije dijete jer im ti dokazi nisu potrebni. To je ujedno najbolji način i da se spriječe djetetovi neumjereni postupci i stavovi.

U periodu adolescencije psihička aktivnost djece je povećana i pokazuju radoznalost i spremnost da govore na temu seksa, ljubavi i braka. Problem seksualnog odgoja ne ogleda se samo u tome da se djeci objasni fiziologija seksualnog odnosa nego da se dijete dobro pripremi da bi formiralo sveukupan stav prema ljubavi i braku. Ovdje važnu ulogu, ali i moguću problem igra socijalna sredina i kultura kojoj mladi čovjek pripada i pod čijim je utjecajem. Neke kulture pokazuju očigledne nedostatke u interpretaciji spomenutog i odnosu suprotnih spolova općenito. Recimo ubjeđenja su da žene moraju podnositi patnje, a da muškarci moraju imati vodeću ulogu. Međutim, upravo kod ovakve uloge i

muškarac može da strada jer jedan od načina gubljenja veze s pravim vrijednostima je fiktivna nadmoćnost.

Djeca ne bi trebala vidjeti ljubavne susrete roditelja. Takvo ponašanje može biti izrazito odbojno djetetu u doba adolescencije. Djecu ne bi trebalo niti pretjerano duhovno uzbuđivati pitanjima o seksualnosti. Nerijetko dijete može otkriti u roditeljskoj biblioteci i neke frivolne slike. Djeca ne bi smjela imati mogućnost pristupa literaturi koja raspravlja o seksualnosti na način da to premašuje dječji uzrast.

Ukoliko se prerano upoznaju sa seksualnom aktivnošću to će svakako negativno utjecati na njihov seksualni razvoj. Roditelji moraju osigurati djeci suprotnog spola zasebne sobe i nadzirati njihov odnos kao i utjecaje koji dolaze spolja. Potrebno je samo nekoliko razumljivih riječi u pravo vrijeme, u pravom trenutku i malo truda da se dijete ne zbuni.

Ako se želi zadobiti dječje povjerenje nikada ne treba lagati. Ukoliko dijete izgradi povjerenje u roditelja objašnjenja vršnjaka u školi mu neće biti od važnosti (veliki broj mladi ljudi dobiju prva saznanja o seksu upravo od vršnjaka u školi). Sklad odnosa između roditelja i djece mnogo je pametniji nego izvrđavanja i izbjegavanja istine. Kad se dijete pravovremeno pripremi za situacije koje ga očekuju u životu, kada mu se one pravilno objasne, prikladno njegovom uzrastu, kada stekne saznanja o ulozi i ravnopravnosti spolova ono može izbjeći sve opasnosti koje mu prijete, i biti sposoban da zdravo i plodonosno obavlja sve poslove i dužnosti.(2;137-148).

ZAKLJUČAK

Djetinjstvo je veoma osjetljiv period u razvoju čovjeka i iskustva koja tada stekne kao i utjecaji koje primi mogu biti od presudnog značaja za njegov daljnji razvoj. Cilj dobrog odgoja je stvoriti ličnost koja je samosvjesna i teži samoostvarenju. To je jedino moguće ukoliko dijete odrasta u sredini u kojoj će steći zdravu percepciju o sebi i svijetu. Odrasli moraju neprestanim zalaganjem i stjecanjem saznanja o odgoju omogućiti djetetu razvijanje samopouzdanje i da ono teži ka pozitivnoj strani života čak i onda kada su okolnosti po dijete nepovoljne (fizički nedostaci, bolesti itd.) jer se jedino na takav način može izbjeći zamka nastanka kompleksa manje vrijednosti koji negativno utječe na sva kasnija ponašanja.

Individualna psihologija ne smatra da bi se djeca trebala odgajati strogo ili blago, nego je u tom procesu potrebno razumijevanje i konstantno ohrabrivanje djeteta kako bi se moglo suočiti s problemima i rješavati ih, a uz to razvijati i osjećaj za zajednicu. Najbolji način da se dijete nauči nekim stvarima je da ga se pusti da uči na vlastitim iskustvima pretpostavljajući da roditelj zna do koje granice smiju dosezati djetetova iskustva. Učenjem na iskustvu dijete će razvijati logiku i osjećaj za logično.

Odgajati dijete nije nimalo lako i odgajatelji se vrlo često nađu pred nedoumicama i preprekama koje je teško savladati. Ponekad se pristup mora mijenjati, jer su svi ljudi različiti, a psihički život čovjeka je jako kompleksan te jedna odgojna mjera ne mora biti jednako efikasna za svako dijete. Sigurno je ipak da nikada ne treba odustajati jer je suština odgoja upravo u vjerovanju da njega i nadzor moraju imati u konačnici pozitivan efekt, a oni koji nisu spremni žrtvovati se ne bi se trebali ni prihvaćati ovog teškog i plemenitog zadatka.

LITERATURA

1. Adler, A. (1989), *Individualna psihologija*, Matica Srpska, Novi Sad. S njemačkog prevela Ksenija Atanasijević
2. Adler, A. (1989), *Psihologija deteta*, Matica Srpska, Novi Sad. S njemačkog prevela Olga Kostrešević

Aida Seferović, MA

INDIVIDUAL PSYCHOLOGY AND CHILD UPBRINGING

SUMMARY

The paper analyzes the approach of individual psychology to child upbringing, with special emphasis on the inferiority complex that affects development of personality. The paper stresses the importance of individual approach to child upbringing, the importance of parents and teachers' roles in building self-confidence and self-awareness in children as a basic prerequisite of healthy development, and the categories of children who are particularly vulnerable and whose position can cause a lack of self-confidence, and thus the formation of inferiority complex.

Keywords: *upbringing, individual psychology, inferiority complex, educators, child*